

Toim. Pekka Sutela ja Pentti Vartia

KIINA JA KASVUN KIVUT

(ETLA B213)

Voiko Kiinan nopea kasvu jatkuu?

Jo lähes kolme vuosikymmentä jatkunut Kiinan nopea kasvu on poikkeuksellinen sekä pituudeltaan että vauhdiltaan. Suureen muutokseen liittyvät yleensä isot riskit. Kiinan nousu ei ole tässä suhteessa poikkeus. Mutta myös odotettavissa olevat hyödyt ovat valtaisan. Satojen miljoonien kiinalaisten nousu köyhyysrajan yläpuolelle on niistä ilmeisin. Toinen hyöty nähdään vaikkapa Suomen ulkomaankauppatilastosta, arvioivat **Kiina ja kasvun kivut** -kirjan toimittaneet **Pekka Sutela ja Pentti Vartia** yhteenvedossaan. Kirja julkistettiin Helsingissä tiistaina (4.10.2005). Sen on julkaissut Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos yhteistyössä Suomen Pankin Siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen kanssa.

Kiinan nousu tuo meille uusia tai entistä edullisempia tuotteita kulutettavaksi tai investoitavaksi. Mutta se tarjoaa myös uusia markkinoita: vuonna 2004 Suomen vienti Kiinaan nousi yli puolella. Nämä ovat ne todelliset Kiina-ilmiöt, vaikka luonnollisesti myös työpaikkojen siirtymistä maasta toiseen tapahtuu. Suomen taloudelliseen tulevaisuuteen vaikuttaa se, että meidän viennistämme menee suurempi osuus Kiinaan ja Venäjälle kuin mistään muusta EU:n jäsenmaasta.

Yksinkertainen kasvuteoria johtaa päättelemään, että Kiinan kasvu voisi jatkuu ainakin seuraavan vuosikymmenen tai kaksi. Työvoiman tarjonta on edelleen runsasta. Maaseudulla on arvioiden mukaan jopa satoja miljoonia vajaatyöllistettyjä tai suoranaisesti työttömiä ihmisiä, jotka on mahdollista työllistää, joko kaupungeissa tai kotiseudullaan. On totta, ettei työvoiman muuttoliike toteudu kitkattomasti, mutta todisteita markkinaperusteisesta sopeutumisesta työvoiman liikakysyntään on jo olemassa. Kun huikkea kasvu on nostanut kustannuksia Shanghaissa, jotkut yritykset ovat siirtyneet halvempien kustannusten perässä muihin kaupunkeihin. Kun markkinoita vapautetaan, tämä jatkuu.

Korkeakoulutuksen taso nousee

Luku- ja kirjoitustaito on Kiinassa yleinen. Tosin se näyttää yhteiskunnan eriarvoistuessa olevan hieman vähenevässä, mutta silti lähes yhdeksällä kymmenestä kiinalaisesta on tämä nykyaikaisen yhteiskunnan ja tuotannon perusvalmius. Sekä sosialistisen taustansa että perinteiseen kiinalaiseen yhteiskuntaan kuuluneen oppineisuuden kunnioituksen takia maa poikkeaa esimerkiksi Intiasta, jossa noin puolet naisista on luku- ja kirjoitustaidottomia. Vaikka eriarvoisuus

on lisääntynyt, Kiina ei ole luokkayhteiskunta samassa mielessä kuin suuri eteläaasialainen kilpailijansa, ja tämä on tulevaisuudessakin suuri etu.

Ulkomailla opiskelee arvioiden mukaan jopa puolisen miljoonaa kiinalaista, ja heistä uskotaan ehkä kolmanneksen tai jopa puolen palaavan kotimaahansa. Tämä on erittäin merkittävä inhimillisen pääoman siirto, joka on jo johtamassa kiinalaisen korkeakoululaitoksen tason nousuun. Koulutuksen ja tutkimuksen vähäinen suuntautuminen uuden etsimiseen saattaa selittää Kiinan teknisen etumatkan menettämistä viisi vuosisataa sitten, mutta se ei tulevaisuudessa enää liene ongelma.

Väestön kasvu pysähtyy

Aikaa myöten Kiina menettää runsaan työvoiman kilpailuedun. Maolaisen aikakauden yhden lapsen politiikkaa ei koskaan tarkoitettu koko maata kattavaksi, eikä se toteutunut täydellisesti, mutta silti Kiinan väestön kasvu tulee pysähtymään noin vuoden 2020 paikkeilla. Tähän vaikuttaa myös vaurastumiseen liittyvä pienten perheiden vapaaehtoinen suosio. Kun odotettavissa oleva elinikä on jo nyt pitkä, ja sen voi odottaa edelleen pitenevän, Kiina joutuu ajan myötä ainutlaatuisen tilanteeseen. Siitä tulee kehitysmaa, jonka väestö sekä ikääntyy että varsin mahdollisesti myös supistuu. Japani on jo kohdannut samankaltaisen ilmiön, ja monilla Euroopan mailla on se edessä, mutta Kiinan tulotaso on vielä kahden vuosikymmenenkin kuluttua kaukana maailman kärjestä.

Toisin kuin usein uskotaan, Kiina rahoittaa investointinsa etupäässä kotimaisista säästöistä. Kiinan säästämisaste on häkellyttävän korkea, kuten eräiden muidenkin aasialaisten talouksien. Vaikka rahoitusjärjestelmä ei toimikaan hyvin säästöjen kanavoimisessa investointeihin ja vaikka merkittävä osa investoinneista olisikin tehottomia, korkea investointias-te useimmiten johtaa nopeaan kasvuun. On totta, että monet infrastruktuuri-

investoinnit näyttävät ylimitoitetuilta ja monet, varsinkin valtionyritykset, nauttivat pehmeän budjettirajoitteen sallimasta rahan tuhlaamisesta. Tutkimukset eivät kuitenkaan ole löytäneet todisteita, että kiinalaiset investoinnit olisivat kaiken kaikkiaan hukkaamista.

Pankkijärjestelmässä kriisin siemen

Ongelmiakin on. Valtion omistamia suurpankkeja käytetään työllisyys- ja aluepolitiikan välineinä niin, että ne antavat varsinkin valtion omistamille yrityksille luottoja, joiden takaisinmaksua ei edes odoteta. On mahdollista, että ongelmaluottojen määrä on hallinnassa, jolloin talous saattaisi kasvaa ulos koko pulmasta. Mutta totuus voi myös olla toisenlainen. Jos niin olisi, Kiinan pankkijärjestelmän poikkeuksellisen suuri koko merkitsisi, että sen kriisityminen olisi todella järjestyttävä tapahtuma. Mutta kun koko rahoitusjärjestelmä ei ole aidosti markkinaperusteinen tai riippuvainen ulkomaisesta rahoituksesta, on epäselvää, millainen pankkikriisin mekanismi oikein olisi.

Emme ehkä välttämättä ymmärrä, miksi Kiinan säästämisaste on niin korkea kuin se on. Ainakin osaksi se näyttäisi olevan kulttuuriin kuuluva piirre: uusien sukupolvien elämisen ehdoista huolehtiminen, samoin kuin vanhempien turvaaminen, näyttää kuuluvan kiinalaiseen elämänmuotoon. Jos kiinalaiset alkaisivat viettää kulutusjuhlaa, muutos olisi todella suuri. Se tekisi nykyisen kasvumeکانismin jatkamisen mahdottomaksi.

Energia kasvun Akilleen kantapää?

Työn ja pääoman ohella luonnonvarat ovat kolmas perinteisesti erotettu tuotantotekijä. Kiina on varsin riippuvainen sekä energian että raaka-aineiden tuonnista. Tässä voi hyvinkin olla Kiinan jatkuvan talouskasvun Akilleen kantapää. On kuitenkin muistettava, että Kiinan hiilentuotanto järkipäisesti järjestettynä voisi olla paljon nykyistä suu-rempi, ja että energiaa nyt käytetään hy-

vin tehottomasti. Kiinan vaurastuminen merkitsee, että maalla tulee olemaan entistä paremmin varaa luonnonvarojen tuomiseen. Se, että maan kasvu on tähän asti perustunut lähinnä teollisuuteen, merkitsee, että muutos kohti vähemmän luonnonvaroja rasittavaa palvelupohjaista kasvua on vasta edessä. On vaikea nähdä, miksi Kiinan sopeutuminen kalliimpiin luonnonvaroihin olisi jotenkin mahdollisempaa kuin muissa maissa.

Yksinkertainen kasvuajattelu ei tietenkään ota huomioon kaikkia vaikuttavia tekijöitä. Kirjassa ei ole pohdittu monia mahdollisia kansainväliseen politiikkaan liittyviä riskejä.

Esimerkiksi sotilaallisella konfliktilla Formosan salmessa voisi olla hyvin dramaattisia taloudellisia vaikutuksia. Poliittisen taloustieteen kannalta on kysyttävä, kuinka yksipuoluejärjestelmä muovautuu uudelleen niin, että jo nyt monilukuiset eriarvoisuuden, korruption ja piittaamattomuuden synnyttämät yhteiskunnalliset konfliktit voidaan säännellä ja ratkaista kehityksen tasapainoa järkyttämättömällä tavalla. On myös muistettava, että Kiina kohtaa erittäin merkittäviä ympäristöongelmia muun muassa vesipulan, aavikoitumisen ja saastumisen muodoissa.

* * *

Kiina ja kasvun kivut. Toim. Pekka Sutela ja Pentti Vartia. Julkaisija Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA (Sarja B213) yhteistyössä Suomen Pankin Siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen BOFITin kanssa.

Lisätietoja:

Pekka Sutela, 010 831 2297

Pentti Vartia, 609 90257

Gang Ji (osakemarkkinat), 050 4056222

Tuuli Koivu (pankkisektori), 010 831 2288

Tapio Korhonen (valuuttapolitiikka), 010 831 2223

Jukka Lassila (ikäntymisen ja julkisen sektorin rahoitusongelmat), 609 90221

Timo Nikinmaa (historiallinen Kiina), 609 90251

Markus Paukku (alueellinen kehitys), 0400 481765

Jian-Guang Shen (kilpailukyky, julkisen talouden tasapaino), +4969 13447978

Paavo Suni (Kiina maailmantaloudessa), 050 524 5616